

LUCIAN BLAGA ȘI LIVIU REBREANU

FACE-À-FACE

Prof. Dr. Zenovie Cârlușea
Uniunea Scriitorilor din România

Relația dintre cei doi uriași ai literaturii și culturii române, Lucian Blaga și Liviu Rebreanu, s-a întemeiat, dincolo de anumite amabilități de circumstanță, pe acele afinități electivă, caracteristice conștiinței artistice înnoitoare ce acopereau toate genurile literare, de la poezie și dramaturgie, la proza de largă și autentică respirație (socială, istorică, psihologică, filosofică etc.). În straturile de profunzime ale operelor acestora regăsim sufletul românesc în varii ipostaze onto-existențiale, sensibilitatea consubstanțială cu spiritul chtonic, vizionarismul structurant al percepției în perspectiva unei istorii tumultuoase a neamului aparținător, în dăinuirea lui trans-istorică.

Ambii scriitori, născuți în veacul al XIX-lea, Rebreanu în 1885, iar Blaga zece ani mai târziu, în 1895, se vor bucura de notorietate după Primul Război Mondial, în epoca de după Marea Unire din 1918. Blaga va deveni poetul-fanion al modernismului și dramaturg tot mai cunoscut (chiar jucat pe marile scene ale țării reîntregite, la Cluj, București, Sibiu, Timișoara, Cernăuți etc.), iar Rebreanu se va impune definitiv prin seria de romane în varii registre tematice și modalități compoziționale, de la *Ion și Pădurea spânzuraților*, la *Adam și Eva*, *Crăișorul*, *Răscoala*, *Gorila*, *Jar*, *Amândoi*.

Conștiințe scriitoricești de prim-plan, implicate într-o presă culturală de anvergură și vocație, fie în plan instituțional, fie în context diplomatic, Liviu Rebreanu și Lucian Blaga au revoluționat genurile literare abordate (poezia, proza, dramaturgia), fiind, în cadrele modernității, creatori de paradigmă artistică, „ctitori” în funcție de care s-au stabilit reperele modernității noastre create. Inevitabilă, întâlnirea dintre aceștia, în deceniul al treilea al secolului trecut, relevă, deopotrivă și reciproc, admirație, prețuire, înțelegere, susținere.

Un paralelism al celor două destine artistice și umane de excepție l-a schițat, recent, criticul și istoricul literar Nicolae Gheran, realizatorul ediției integrale de *Opere-Rebreanu*, în 32 de volume, urmate de alte lucrări de studii, documentare, eseuri: „[...] În pofida diferenței de vârstă,-observă Nicolae Gheran-destinele celor doi uriași par asemănătoare, însă fără multe interferențe. Ambii debutează în Ardeal, dar consacrarea o vor cunoaște îndeosebi peste munți”. Mai grăbit, poetul va debuta la 15 ani, în revista „Tribuna” din Arad (26 martie 1910), iar prozatorul abia la 23 de ani, în „Luceafărul” din Sibiu (1 noiembrie 1908), cu povestirea „Codrea (Glasul inimii)”. Editorial, Blaga va debuta cu poezii și aforisme în 1919, cu *Poemele luminii și Pietre pentru templul meu*, volume reeditate în același an la „Cartea Românească”. Tot de Tipografia lui Sebastian Bornemisa din Orăștie se leagă și debutul editorial al lui Liviu Rebreanu, cu volumul de nuvele *Frământări*, la „Librăria Națională” (1912). După câteva volume de nuvele, Rebreanu se va impune, în 1920, cu romanul *Ion*, reeditat după câteva luni de la apariție.

În anul 1921, ambii scriitori ardeleni vor fi răsplătiți cu premii ale Academiei Române, Lucian Blaga cu Premiul „Adamachi” pentru volumele *Poemele luminii și Pietre pentru templul meu*, iar Liviu Rebreanu cu Marele Premiu „Herescu-Năsturel” pentru romanul *Ion*. Atât în primul caz, cât și în

celălalt, raportul de premieră fusese redactat de scriitorul Ioan Alexandru Brătescu-Voinești.

La 1 noiembrie 1909, când încă nu-i apăruse nicio carte, Liviu Rebreanu va fi primit în Societatea Scriitorilor Români, iar Blaga la 1 iulie 1921, după ce avusese loc recunoașterea sa ca poet de mare originalitate și sensibilitate modernă. Ambii se vor bucura de primirea în rândurile Academiei Române, Blaga în 1936, iar Rebreanu în 1939 (la propunerea lui Mihail Sadoveanu), alegându-și discursul de recepție pe tema satului și țăranului român. Poetul făcuse „Elogiul satului românesc” (în 1937), iar Rebreanu rostise, în aceeași aulă a Academiei Române, „Lauda țăranului român” (în 1940), ambele cuvântări bucurându-se de același raportor, profesorul și filosoful Ion Petrovici, autorul memorabilului „Răspuns”. Regăsindu-se, așadar, sub cupola Academiei Române, ca membri titulari ai secției literare, Rebreanu și Blaga reprezentau pilonii noii literaturi interbelice, în funcție de care se reșezau, valoric, poezia, proza și dramaturgia (ba chiar și filosofia românească), ilustrând o modernitate sincronă și pe deplin originală în plan european.

Punctual, colaborarea lui Blaga cu Liviu Rebreanu cunoaște câteva momente, nu lipsite de neajunsuri, atât din cauza împrejurărilor, cât mai ales a caracterelor temperamentale diferite: unul-sobru, rece, mai „oficial” și posac, celălalt-liric, expansiv, dornic de afirmare, urmărindu-și cu tenacitate interesele (ca să-și vadă jucate piesele). De asemenea, relațiile prozatorului cu „Gândirea”, în care publica Lucian Blaga, nu erau în deceniul al treilea și al patrulea din cele mai bune, de aceea, în interviul „O oră cu domnul Liviu Rebreanu”, publicat de Romulus Dianu, în „Rampa” (an XI, număr 2575, 31 mai 1926, p. 1), prozatorul declara că „[...] dintre poeții de azi, mă opresc la Camil Petrescu, care e spiritul cel mai reprezentativ al generației sale”, iar despre alții spune că „[...]”

mi-e greu să aleg”. Aprecierea lui Camil Petrescu se va dovedi trecătoare, căci tot în *Jurnalul* său există câteva consemnări pline de umori la adresa unor scriitori considerați „tabu” pentru revista înființată de el („România literară”, 1932), care „[...] s-a dovedit o bună armă defensivă față de diverșii câini care mă lătrau înainte, și acum stau frumos cu botul pe labe” (aluzii la atacurile în valuri venite din partea „Curentului” lui Pamfil Șeicaru și a „Gândirii” lui Nichifor Crainic). Propunându-i colaboratori noi, Camil Petrescu află că, la „România literară”, el, Rebreanu, e „stăpânul” și „[...] nimic nu merge fără știrea mea, nimeni nu scrie fără voia mea, nu va glorifica pe dușmanii mei”: „[...] sunt tabu aici Goga, Arghezi, Sorbul, Camil și eu; sunt de pus la punct toți colaboratorii „Gândirii” și în special Cezar Petrescu, Nichifor Crainic, Vianu, Dragnea, Blaga și Gib Mihăescu” (Liviu Rebreanu, *La lumina lămpii*, ediție îngrijită și comentată de Puia Florica Rebreanu, Niculae Gheran, București, Editura Minerva, 1981, pp. 346-347).

La secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române București se află, în principal, un număr de 14 scrisori (S-27/1-16-CMLVII) adresate de Lucian Blaga lui Liviu Rebreanu în perioada decembrie 1928-aprilie 1930, poetul aflându-se în postul de atașat de presă la legația României de la Berna. Tot în acest fond documentar se află invitația de a colabora la revista „Cultura”, trimisă lui Rebreanu, din Cluj, la începutul anului 1924, precum și scrisoarea de recomandare a lui Victor Iancu pentru postul de director al Teatrului din Timișoara, trimisă de poetul-profesor universitar, din Sibiu, la 3 august 1941, colegului academician (să reținem că, în *Jurnalul* său, Rebreanu consemnează mai rar numele lui Lucian Blaga, cu sentimentul ușor umoral că poetul fusese ales în rândurile nemuritorilor înainte sa, mai în vârstă cu un deceniu!).

Cei doi scriitori se cunoscuseră în primăvara lui 1923, cu prilejul unui turneu făcut de Societatea Scriitorilor Români în Ardeal și Banat, de la București venind la șezătoarea de la Cluj I. A. Bassarabescu, Jean Bart, Alexandru Cazaban, N. Davidescu, Victor Eftimiu, Ion Minulescu, Corneliu Moldovanu. La șezătoarea de la Cluj participă și scriitorii „locali”: Ion Agârbiceanu, Zaharia Bârsan, Lucian Blaga, Aron Cotruș, Emil Isac ș. a. În vara aceluiași an, Liviu Rebreanu va deveni vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români, iar președinte, în locul lui C. Moldovanu, va fi ales Mihail Sadoveanu. În anul 1925, Rebreanu va deveni președintele societății.

O primă relație (epistolară) cu Liviu Rebreanu datează, așadar, din 1924, când Blaga, cunoscutul colaborator la ziarele clujene „Voința” și „Patria”, îi adresează prozatorului o scrisoare cu antetul ziarului „Patria” (strada Regina Maria 11, telefon 1331), făcându-i cunoscut romancierului că recent apăruse numărul 1 al revistei „Cultura”, sub directoratul lui Sextil Pușcariu, în patru limbi (română, maghiară, germană și franceză). Revista (din comitetul de conducere făcând parte și Lucian Blaga), având formatul „Cugetului românesc”, publica articole și traduceri „[...] *dintr-o limbă în alta*” (plătite cu 150 lei pagina). În consecință, poetul îi solicita lui Rebreanu „[...] *traduceri din autori sași sau maghiari ai Ardealului*” și-l întreabă ce schiță ar vrea să-i fie tradusă în nemțește sau maghiară. Textul scrisorii găiește despre o apropiere firească între cei doi scriitori, o relație de camaraderie literară, amicală, poetul adresându-i-se mai vârstnicului Rebreanu la persoana a doua, neprotocolară: „*Dragă Rebreanu, Zilele acestea a apărut n[umăr]r[ul] 1 al revistei „Cultura”, sub conducerea d[omnu]lui Sextil Pușcariu. E o revistă în patru limbi, românește, ungurește, nemțește și franțuzește. Se publică articole și traduceri dintr-o literatură în alta. Dacă ești bun să ne colaborezi și tu, ne-am bucura foarte mult*

[...] Nu ne-ai da traduceri din autori sași sau maghiari ai Ardealului? Aștept răspunsul tău, totodată să-mi scrii care din schițele Tale dorești să-ți traducă în nemțește și ungurește. Cu toată dragostea, Lucian Blaga”.

În următoarea scrisoare, Blaga îi trimite prozatorului un exemplar din revista „Päsztortüz”, în care se află „[...] însemnată, bucata ce și-o dorește tradusă redactorul părții maghiare a revistei noastre”. Ofertă „oarecum bizară”, notează Nicolae Gheran, pentru un autor ce se impusese cu capodoperele *Ion* (1920) și *Pădurea spânzuraților* (1922). Și care abandonase gazetăria importantă de la „Sburătorul” și „Viața Românească” pentru a se concentra asupra scrierilor sale și pe activitatea de la cotidianul „România”, începând din 23 octombrie 1923. „[...] Am primit revista „Päsztortüz”, cu o nuvelă indicată pentru traducere. Am făgăduit desigur d[omnu]lui Bologna și voi traduce bucata însemnată; țin însă să se știe dinainte (preciza prozatorul în scrisoarea sa adresată lui Blaga la 16 martie 1924, n. a.) că asemenea traduceri n-aș putea iscăli decât cel mult cu inițiale”, întrucât „[...] nu-mi convine să-mi împrumut numele pentru niște scriitorasi mai mult sau mai puțin efemeri”. Reținerea prozatorului se făcea în numele aceluși „[...] scrupul elementar al meu de demnitate profesională”.

La sfârșitul anului, Rebreanu va prelua conducerea revistei „Mișcarea literară”, săptămânal apărut în perioada 17 noiembrie 1924-17 octombrie 1925, la care poetul nu va colabora. Aflat la București, însă, Blaga îl va căuta pe Rebreanu la redacție, lăsându-i o listă a cărților „[...] ce le voi tipări în cursul acestui an”, menționând pe lângă studiul filosofic *Fenomenul originar*, piesa în patru tablouri „Stesca”, drama în trei acte „Ciuma”, pantomimă în patru tablouri și studiul „Paralelism istoric”. Titlurile unora erau provizorii, întrucât „Stesca” a

devenit *Fapta* (1925), iar „Ciurma” va apărea sub titlul *Învierea* etc. Această „listă a cărților în curs de apariție” este semnată „*Cu frăție, L. Blaga*”.

Poetul nu va trimite, așadar, colaborări la „Mișcarea literară”, dar aici se vor publica atât interviul pe care l-a luat poetul, gazetarului de mare talent Felix Aderca, precum și unele comentarii favorabile privindu-i opera, semnate de Petre Ghiață, Pompiliu Constantinescu și Perpessicius, inclusiv unele rețineri exprimate asupra operei sale de Scarlat Struțeanu, ori Mihail Dragomirescu.

Peste patru ani, de la Berna, Blaga îi scrie, la 3 decembrie 1928, din nou, „scumpului” Rebreanu (devenit director al Teatrului Național din București), întrebându-l dacă *Meșterul Manole* va intra mai repede în scenă (la Berna, precizează poetul, deja se va juca „[...] anul acesta”, poate și la Basel etc.). La 15 decembrie 1928, Blaga revine cu dorința fierbinte ca „[...] *Teatrul Național să-mi dea satisfacția să-mi reprezinte piesa cât mai curând*”: „[...] *În ce privește jucarea, aș vrea să fie totul cât mai simplu stilizat (și costumele tot așa, à la desenele lui Damian)*”. Cu aceeași „[...] *dragoste și prietenie*”, la 14 ianuarie 1929, poetul îi reamintește că s-a bucurat când la conducerea Teatrului Național a venit Rebreanu ca director, dar constată că, la fel ca altădată (cu „Daria” spre exemplu), „[...] *în fiecare toamnă sunt anunțat în programul Teatrului Național-și totuși, rămân nejucați*”.

Programată pentru luna martie, reprezentarea *Meșterului Manole*, în regia lui Soare Z. Soare, va avea mare succes, dar se joacă doar de zece ori, urmând a fi reluată în toamnă, cum aflăm din scrisoarea expediată de poet din Zermatt, la 8 iulie 1929 (în primăvara lui 1934, *Meșterul Manole* se va juca în Polonia, pe scena teatrului municipal din Lemberg). Cu același prilej, Blaga îi face cunoscut lui Rebreanu că a scris ceva despre el „[...] *în marele ziar elvețian „Der Bund”, într-un număr special închinat literaturii românești*”. În toamna lui 1929, după

ce *Meșterul Manole* avusese succes preț de câteva reprezentații, Rebreanu hotărăște să joace *Tulburarea apelor* (la cererea insistentă a autorului), în rolul Nonei poetul gândindu-se la Marioara Zimniceanu. Rugămintea devine categorică, imperioasă, în scrisoarea datată 22 noiembrie 1929, încheiată cu memorabilul deziderat: „[...] *Dragă Rebreanu, te rog, te rog, te rog, te rog premiera Tulburării apelor [...] Aștept răspunsul tău cum aștepti o sentință de viață sau de moarte*”.

Zvonul că Rebreanu intenționează să părăsească direcțiunea teatrului îi dă neliniști poetului, care își anunță sosirea în țară pe la 15 ianuarie. De aceea își reiterează dorința: „[...] *Te rog deci foarte mult să-mi pui în repetiție Tulburarea apelor, fiindcă nu vreau nici de cum să pățesc cu ea ce-am pățit cu Manole (unic în analele teatrului: mare succes și totuși jucat numai de 10 ori!). Asta după ce-am fost boicotat 7 ani de Teatrul Național*” (scrisoare datată „noiembrie 1929).

În primăvara anului viitor, mai exact în epistola purtând antetul „Legation de Roumanie en Suisse”, din 17 aprilie 1930, Blaga îi declară prietenului Rebreanu că „[...] *sunt foarte supărat pe tine*”, din cauza tergiversărilor în reprezentarea pieselor („reluarea” *Meșterului Manole* și punerea în scenă a *Tulburării apelor*). Îi cere, în schimb, „[...] *o satisfacție, pe altă cale*”: este vorba de a sprijini cu o subvenție turneul unei trupe de actori din Cluj, care vor să joace „[...] *Meșterul Manole prin Ardeal, Banat și Bucovina*”: „[...] *În numele fostei (glumesc) noastre prietenii te rog foarte mult să faci tot ce se poate ca acest turneu să ia ființă. D. Tâlván se va prezenta în curând la Tine și-ți va da lămuririle necesare. Cu toată dragostea, Lucian Blaga*”.

În anul 1940, Liviu Rebreanu își rostește discursul de recepție „*Lauda țăranului român*”, prilej pentru cei doi mari ardeleni de a relua colaborarea și în

calitate de colegi sub cupola Academiei Române. În vara lui 1941, după un an de participări comune la ședințele Academiei Române, aflat cu Universitatea în refugiu la Sibiu, Blaga îi recomanda lui Rebreanu, pentru postul de director al teatrului din Timișoara, pe Victor Iancu, asistent la catedra de estetică (îi cunoștea foarte bine lucrările de estetică și colaborările la ziarul „Patria” din Cluj). Pe deasupra, îl încredințează că este un om „curat” (nu este amestecat în nicio „clicărie”) și de o „incoruptibilă obiectivitate”. Propunerea venea în urma unei discuții între cei doi, avută „[...] într-o după-amiază de academie caniculară”, Rebreanu mărturisindu-i poetului că se află într-un „[...] grav impas, neavând ca „director” potrivit pentru Teatrul de la Timișoara”. Propunându-l pe Victor Iancu, Blaga îl consilia astfel pe directorul de la Direcția Teatrelor: „[...] Cred că ai face o alegere, de care te-ai felicita și tu, și eu. Al tău cu toată dragostea, Lucian Blaga” (scrisoare datată „[...] Sibiu, 3 Aug[ust] 1941”).

Relația poetului cu marele prozator nu a fost chiar una de mare prietenie, ci una de înțelegere și de reciproce servicii literare. Câștigul a fost, în primul rând, al lui Lucian Blaga, care a reușit să-l determine pe directorul Teatrului Național din București să-i monteze, pe prima scenă a țării, drama filosofică *Meșterul Manole*.

BIBLIOGRAFIE:

- 1) Rebreanu, Liviu, *Jurnal*, volum I, text ales și stabilit, studiu introductiv de Puia Florica Rebreanu, addenda, note și comentarii de Niculae Gheran, București, Editura Minerva, 1984, p. 221, 274, 384.
- 2) Rebreanu, Liviu, *La lumina lămpii*, ediție îngrijită și comentată de Puia Florica Rebreanu și Niculae Gheran, București, Editura Minerva, 1981, pp. 346-347.
- 3) Mareș, Nicolae, *Lucian Blaga. Epistolarul de la Academia Română*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2012, pp. 40-51/facsimile pp. 87-100.

4) Gheran, Nicolae, *Rebreniana*, volum II, București, Editura Academiei Române, 2017, pp. 253-274.

5) Cârlușea, Zenovie, *Lucian Blaga-dicționar esențial. Oameni din viața lui*, volum I, Iași, Editura Tipo Moldova, 2017, pp. 423-425.